

Васил Ю. Даскалов

ЛАГЕР НА СМЪРТТА

часть II

Ад ловешки

София, 2020

Васил Ю. Даскалов
ЛАГЕР НА СМЪРТТА ЧАСТ II:
АД ЛОВЕШКИ
Copyright © 2020 Васил Ю. Даскалов
All rights reserved.

*Всички права запазени.
Никаква част от тази книга
не може да бъде използвана или
възпроизвеждана без изричното
знание и писменото позволение
на издателя.*

ЛАГЕР НА СМЪРТТА ЧАСТ II:
АД ЛОВЕШКИ
Oz books 2020

Всички права запазени.
Автор: Васил Ю. Даскалов
Редактор: Мартина Попова
Коректор: Милена Братованова
Корица: Студиото на А
Адрес: България, София
ул. „Акад. Борис Стефанов“ №35
тел. +359 70020696
www.ozone.bg
ISBN: 978-619-7511-13-0

*Аз погледнах, изненадан – тъй бе горд, тъй важно хладен,
Че, макар и безотраден, слях у мен избликна пак:
„Нямаш шлем! И ти си странник. Но си горд като избраник!
Как е, рицарю, изгнаник от брега на Вечний Мрак,
Твойто име на избраник в Царството на Вечний Мрак?“
Той отвърна: „Нивга пак!“.*

„Гарванът“, Едгард Алан По

1. Чувал на пътя

В годината, когато СДС получава достъп до хартия и помещения и отвоюва правото си да печата свой вестник, когато е премахнат член първи от конституцията, обричал родна България на еднопартиен модел, когато първичните организации на БКП по месторабота се разформировават, а полицията и армията се деполитизират.

Годината, която носи съмнения за манипулиране на резултатите от изборите за VII Велико Народно събрание. Избирателната активност на първия демократичен вот след 45 години социализъм достига 90,3%. София събира спонтанни митинги. Колони от автомобили развяват сини знамена. Разпалват се студентските протести, ражда се Град на истината, а Петър Младенов е принуден да подаде оставка. Изборът на Желю Желев не успява да утоли всенародното недоволство. На 26 август напрежението достига своя пароксизъм с палежа на Партийния дом. Основни продукти изчезват от гастрономите. Икономическата криза се изостря.

Белият дом се въздържа от коментар след първия тур в България, но приветства развоя в Чехословакия. Горбачов и Буш стискат ръцете си и организират прием с черен хайвер, на който сключват невиждана готовава договорка за търговия с пшеница. Година по-рано такава среща е изглеждала немислима. Двамата благоприятстват и държат под контрол обединението на Източна и Западна Германия.

Прокуратурата в София начело с полковник Лилко Йоцов вече води следствие. Разпитва свидетели и обвиняеми...

В годината, която събира десетки оцелели и техните близки. Шествие, мирно, с портрети и много печал изпълва лобното място. Дават се интервюта. Гласът на истината излиза от смълчаните гробове.

По наголе из стария град, четирима мъже на средна възраст крачат по улица „Тодор Стратиев“.

– Тези избори много мътна работа, бе!

– Ще видиш на втори тур. Спукана им е работата на комунистите.

– Спукана, ама печелят.

– Всичко е измама, но никой няма да ги търпи. По многомандатната система виде ли що стана – Тодор Колев, актьорът, спечелил срещу бесепаря, некой си Митев? Обаче пък в Михайловград – Радичков. Те там винаги ще си останат червени.

– За комунистите не зная. Уж паднаха от власт, а все управляват.

– София се е надигнала. Луканов няма да издържи, казвам ти.

Влизат в дворчето, в гръното зад филизи от асма се гуши тухлена, едро измазана къща с гараж. Посреща ги припряно любезна лелка, облечена в бледорозова, работна рокличка. Съпругата на дългогодишния им колега и другар. Той е по-възрастен от тех, вече пенсионер, винаги са гледали на него с уважение като към чичо, като на вещь майстор на ракия и суджук, земен, обикновен, но мъдър човечец. В колектива колегата ставаше по-близък от роднина.

– Къде го Йово, в летната кухня ли? – питат.

– Не – шепти женицата. – Ходете в гаража.

– Че то там тъмно. Ти що мокриш денем, не вреди ли на гроздето?

Зеленият „Москвич 412“ е изкаран под асмичката. Жената улисано търка предния капак. Градинският месен маркуч е с едния край затикан в чучура на външната мивка, а другият стои удавен в металната кофа.

– Не вреди, нищо не вреди. Хайде, ходете вътре, мой така каза. Ще ви говори нещо за томото 1 – тя кимва неуверено, – за мачовете, де.

Бай Йово не ги посреща, не си погава носа. Той не е там и техната среща не се е състояла. Четиримата авери влизат, а когато се озъртат за осветление, той им прави знак да седнат на щайгите и да притворят вратата. Става още по-тъмно. Чуват се гласове без лица. Стеле се напрежението – злокобно, прокиснало в забрава. Жена му вълна плиска старателно с кофата.

– Слушайте, ще ви доверя нещо, ама нема да казвате никому, ни на жените си, ни на бащите си – подема старият. – Те комунистите хубу минаха от БКП на БСП, но аз не мога да съм сигурен какво ще рече това. Изобщо не мисля, че е безопасно.

– Тъй, тъй. Те магнаха член първи, ама комунистите останаа. Нè са се изпарили, я! Даже се канят да спечелят изборите.

– Затуй говорим какво говорим, остава си тука в гаража.

– Немаш грижи, бай Йове, ние сме читави хора, нема да кажем, нема да те издадем на комунистите. Кажу сега, за лагера сигурно нещо...

– Ще ви кажа... – той се умълчава като да преглъща тонка гной. Срамът, страхът и болката требе да излезат вкупом от него. – Аз нося голем грех в себе си покрай една работа, поверителна, дето се правеше край града. Нося моя грех вече тридесет години, легам и ставам, работя и дишам с тоя грех, разбираш ли. Вие ма знаете – шофьор като шофьор бех, честен кръст, нè съм бил член, нè съм донасял. Обаче беше таква пролетно, лазарово време, шестдесет и първа година... Те имаха човек. Той им караше молотовката. Камиона. Ставри. Той да е бил наг петдесет тогава, аз бех младо момче. И обаждат се една сутрин на началника в транспортни, и му казват така и така, Ставри изгъхнал, стегнало го сърцето и готам. Жена му не могла ни да го вдигне, камо ли на камиона да го качи. Викат, прати ни некое кротко, тихо момче. И началникът взе, че ми даде камиона на Ставри. „Молотов“ Пл 23-65, този номер не се забравя. Викам, хубо. Не знаех що ще товарим, немах си представа къде ме пращат. Казаха ми, хващаш към стария град, спираш

на завоя за стария, нали, там ще се качи с тебе един от военните и ще ти даде инструкции. Аз глупакът, младо момче, нищо не вгявам, разбираш ли, позарадвах се, викам, брей, важна, отговорна работа, ще вършим нещо за поделенията. Те, военните, нали на почит. Чак ми стана гордо и благодарно, че началникът посочи мене. Подкарах УАЗ-а. Спрях на разклона и зачаках униформения. По едно време гледам човек в тъмносиня униформа, позачудих се що дири там пеша, той ли е за мене... Нали тъмносините са ДС, па аз чекам некой, така, обикновен старшина от поделенията. Кога почука на вратата, изтръпнах. Тези като ги видеше човек, без вина се чувстваше виновен. „Влизай“, викам, ма едвам си чух гласа. Качи се той. Нема „Добър ден“, нема „Здраво“, нема „Другарю“. Беше хладен, сух тип. Немаше ведрост, немаше уважение, разбираш ли. Не говореше, ами съскаше. Като змия беше. Щом го мене седеше човек от службите, значи щех да им върша отговорна, секретна работа.

– Карай към Хлеvene – казва униформеният. – Щом свиееш от пътя за Троян и хванеш към селото, отбиваш веднага и слизаш. Разбра ли? Веднага след отбивката спиращ. Там ще слезеш от камиона. Аз ще го закарам до местото. Ще чакаш да се върна. После двамата с тебе ще пътуваме до село Белене. Нема да задаваш въпроси. Ако некой те пита какво къде караш, ще казваш, че разнасяш плод и зеленчук към пазарищата. Никому нито дума, че спиращ камиона на разклона за с. Хлеvene. Началникът ти е уведомен. За пътни листове не бери грижа. Той знае. Караш и не задаваш въпроси.

УАЗ-ът се понася по асфалта, отлево Осъмът го придружава с бляскавата си люспеста дуря, отгесно го подпира канарата на Балкана. Пръстите са потни, въртят машинално кормилото. Като в две последователни снимки от албум стигат неусетно отбивката. Още не са дозавили и военният съска нервно:

– Спирай, спирай тука и слизай! Не гаси. Слизай!

И най-грубите команди в казармата му беха по-благи. Явно е много дебела и поверителна тази военна работа. Той не губи време, слиза и гледа как другият се приплъз-

ва чевръсто на шофьорската седалка. Вдига се мъртъв прахоляк, а камионът цвили като с непознат ездач. Йово сяда край пътя, прекарва ръка в избуялата, немурна трева. Една зелева пеперуга каца на дланта му, после отлита. Колко е крехка, невинна. Лесно ранима. А той – голем мъж. И що от това? Свикнал е да изпълнява команди, но с този лейтенант кабината му отесня и го изпълни с унижение. Не от гордост и непокорство, а от усещането за неправда, което оставя сприхавата грубост на оперативния по ДС. Изглежда военните са така, затова са силни и с авторитет. На работа не се смеят, не дргуаруват с никого.

Гледа нервно часовника си. Минал се е половин час. Път натам нема кой знае колко още, ако отива до Хлеvene, де, но зависи и какво ще товарят. Не знае да има поделение тука, но може да е и некой таен военен обект или хранилище. Стига е мислил, хич не му требе да знае. Тъмносините униформи слухтят навсекъде, те и в мислите му ще влезнат, ако има чалъм, за да го проучат. Чува нещо. Жужене, боботене, накрая прераства в грехот. Връща се. Камионът бучи. По-твърдо и по-задавено. Връща се натоварен. Лейтенантът спира, прави му нервен знак да се качва.

– Това е поверително – вика. – Забранено ти е да гледаш отзаде. Хайде карай към Белене.

По лицето на военния се чете физическа умора и едно особено лакейско облекчение. Чудно е как един товар може да разчупи скованото му лице на влечуго и да извика на повърхността некаква угриженост. Този инак по пътя остава безупречно сдържан и отваря уста само ако требе да даде указания за маршрута. В Белене – същата процедура. Спират до моста, пред щаба на затвора. Веднъж в седмицата Йово е ангажиран с този курс. Нещо се извозва от Ловеч към острова. Развалена храна в чували, мисли младият, съдейки по все по-натрапчивата миризма, или бракувани говеда, нещо за стопанството... Има ли още животновъдство на островите, след като разпуснаха лагеристите? Носи се мъгла, че „Белене“ е пригоден за затвор, че таме държат престъпници с по-леки присъди.

Седмиците се преповтарят в рутината на мълчаливото шофиране и смяната зад волана, а напредването на пролетта съгъства миризмата. Дори опразнена, каросерията попива червеникави, тъмни лекета и локви... По обратния курс товарят палета с хляб. Една заран лейтенантът връща камиона от Хлеvene по-тромав от обичайното. Задницата е приклепнала връз гумите. Излизат от Ловеч, поемат на североизток. Подминават Плевен и продължават към водите на Дунава. Йово умее да кара спокойно, той винаги е карал премерено и разумно, без оглед на тайната работа в каросерията. А и спътникът му не го юрка. Важно е да стигнат. Не да бързат. Нея сутрин обаче товарът е повечко, а прагът на каросерията – все така нисък. Изотзаде глух пукот надвиква мотора. Лейтенантът подскача, „явно и той душа носи“, мисли Йово. За пръв път го вижда притеснен и напашен. Нещо от товара е изпаднало. Шофьорът си познава работата. Понечва да слезе, но военният го хваща здраво за ръката.

– Стой, ще стоиш тука. Нема да слизаш. Аз... аз ще имам грижата. Стой тука и не надничай. Разбра ли?! – скача от камиона и се втурва назаде.

На тридесет метра от тех лежи чувал. Увива го здраво за единия край и го дотърпя до каросерията. Повдига го, изправя го с мъка до нивото на раменете си като тежка торба цимент, напруга се, вените му ще изскочат от слепите очи. Пот се стича от него. Тежък е товарът, нема да може да го повдигне и качи обратно. Много е висока каросерията. Твърде много. Изправя го, после се окачва на камиона, коленичи и се мъчи да издърпа товара с две ръце. Чувал от зебло, със сухи тъмночервени петна и все така криец съдържанието си.

– Хайде, майка ти! Хайдеeee! – реве безпомощно.

Отчаян е. Задъхан. Облян от потта на провала. Неспособен е да го повдигне сам. Нема кой да му асистира в тази ситуация освен... Освен ако не разкрие пред обикновения шофьор секретността на партийното поръчение. Нема кой друг! Нито могат остави чувала на пътя, нито могат го бутна в храстите. Ще трябва да довери

на шофьора. Душа тежко, премисля го още малко, преди да вземе решение. Пътят е празен, безлюден. Само те двамата са живи там, с един УАЗ, пълен с тридесетина тежки, окървавени чувала, вмирисани на мърша. Става, изтупва униформата и ръцете си. Връща се бавно към кабината с ръка на револвера. Качва се. Пак е сух, умерен, дори по-зловещ от всекога.

– Слушай сега, шофьорче. Слушай ме много внимателно.

Отзаде един чувал от зебло остава да чака на асфалта. Моравите нишки се преплитат с мръсно бели, изотголе прашната шевица потъмнява още, таме кръвчицата се е наслоила и засъхнала. Отвореният му край се люлее, конопеният хват се е разлабил... Олабен е. Ветрецьт тихо пее по пустия грум и развява сбръчкания край на тая лобна торба. Миризмата се насища, като газ, който лейтенантът отприщи с лашкане и тътрене. Зловонието на разлагащ се труп, тежко, извикващо погнуса в обществото, напомнящо за страха от най-последната неизбежност. Чувалът се вее и чува частици от думите на униформения в кабината. Караш, поверително, слезеш, да качим, да говориш, нито тука, нито, аз лично, без да ми мизне, никога нема, не днес, не утре, не след, не си бил, не си видел.

Слизат, шофьорът приближава бавно чувала с пресъхнали уста, не смее да преглътне. Йово се оглежда набърже и прикляка към гърното, защото лейтенантът гържи да хване гърлото на чувала. Вдигат. Този труп е тежък. Какво е това животно, поне шестдесет кила. Чуди се Йово, прасе не е, твърде изваяни и тесни са формите отвътре, агне да е... две агнета или некакви трупни изрезки... Понасят го, лейтенантът се завърта да води, опира мършавото зебло на рамо и се мъчи да го приплъзне връз каросерията. Качва се, Йово бута, замаен от гъстата смраг – сега я сеца от вътрешността на камиона, разпръсната в широк радиус като ел. крушка, светеща само назаде. Лейтенантът стои посред това зловоние и маха нетърпеливо. Прикляка в опит да издърпа товара, да го вкара по-стабилно на пода и да приключат. Потните му ръце се лъзгат, изпускат зеблото от

височина, трупната маса вътре, се удря с пукот о платформата, гърлото на чувала се отваря, а от него се разгъва жълто-синьото тяло на един средномлад, остриган мъж. Изскачат първом отпуснатите ръце, после главата с раменете, оребреният торс, покрит с тъмни, влажни ивици, надутият от разлагането корем, накрая краката, скършени обратно на колянната сгъвка. Йово още държи неговия край, стиска, не пуска от изумление тези фини кокали, които торбата превърна в човешки пищали. Той държи погбедрицата на един умрел българин. Трупове. УАЗ-ът е пълен с човешки трупове. Те пръскат зловоние, наредени като симфоничен оркестър, всеки допринася със своето, а лейтенантът дирижира целия процес. Не една каросерия, не един курс, а всека... всека Божа седмица, от Хлеvene карат към Белене човешки трупове. В чували от зебло. Каква е тази работа, какви са тези жертви у мирно време? И в Белене. Дори не в сами Белене, не в селцето, ами на острова. Тази работа е нечиста... Йово не изпитва страх за себе си, макар и предупреждението в кабината вече да е разгърнало болезнено найвече целия си потенциал... Жал му е за хората, той мисли за турските кланета, за масовите гробове, той вижда как българите се колят сами и се погребват безбожно и „негласно“ на острова.

– Качихме го обратно. А аз си мълчах над тридесет години – бърше сълзите си в гаражния мрак, стене. – Въвлякоха ме, без да зная, без да ме питат. А после какво? Можеш ли да откажеш?! Голем грех ми е. Нема вечер, преди да заспя, да не съм отправял мислено молитва за оня в чувала. Какъв е бил, с какво е заслужил... Ама, казвам ви, това се-ка сед-ми-ца. По-късно разбрах, че по разклона за Хлеvene имало лагер. Лейтенанта го смениха. За мой ужас новият на взе, че се оказа твърде мекушав и приказлив. Кат се раздърдори. Наверно това му е помагало да преживява по-леко нещата, да ги оправдае, да избега от съвестта си. Вика ми, днеска ще караме този, после вика, умре един-кой си, голем бой му хвърлили на кариерата, ама он си го заслужил, разбираш ли, понеже бил

голем изменик, бивш депутат, или там като цело враг на комунизма, или мързелив младеж, дето не се хващал на работа... Аз го слушах, но на мене не ми ставаше по-леко. Напротив. Дожаляваше ми още повече. Винях се дотам, че приемах мъртвите като мои близки.

Слушат го, едвам намират думи. Потупват го в солигарна утеха, уверяват го, че не бива да се кори. Излизат в бавна крачка, а от външния свет светлината ги удря като хиляди ватове от фотолампа, пристъпнат несигурни, проглеждат, разтриват клепачи, за да прогледнат. Въздухът се е сгъстил и секаш долавят миризмата. Гангрена в подреденото, социалистическо общество, изпаднало, видиш ли, в демократичен произвол. Вече не са сигурни дали са го познавали достатъчно.

Жената продължава да търка капака на съветския автомобил, да го отрезвява с кофи студена вода. Излъскан, светнал. Накрая ще го подсуши с парцали. Ще обере педантично и последната канка.

2. Наказателната бригада

На 3 ноември 1956 унгарският метеж още гори в не-доизказаните възжеления на българската интелигенция. Момък, среден на ръст, пресечен през челото от черта на преждевременна зрелост, с упорити очи и вирната брадичка, разлепя поривисто три плаката не къде да е, а връз прите порти на чутовния Партийен дом.

„Да се осигури спокоен и сносен човешки живот за всички български граждани! Да се даде пълна и безусловна амнистия на всички политически затворници.“

Смела, самоотвержена постъпка, разбира се, обречена в своята неуместна лудост. Ако за него събитията в Буда и Пеща са тласък към гръзновено заявяване на гражданските свободи, то ДС е пуснала хрътките си, за да смачкат и най-бледото пограждане на протест. Христо Цачев извързва инстинктивно глава – един сух къс от безсмислен, мъртъв есенен лист се завърта около му, преди да потъне в безличието на паважа. Откъслек от човешко общество, неспособен да впечатли никого. Ноември 1956 година, един от най-неподходящите месеци да се лепят лозунги против диктатурата.

Арестуват го на място. Не редови милиционери, при-гърпват го директно агентите. Какво си е въобразил Христо Цачев? Да лепи върху Партийния дом е като да гърпа звяра за мустаците. Не гръзост, ами извънмерно политическо омерзение е тази негова агитация, вял, утробно недоразвит блян на унгарско вдъхновение. В Първо управление униформените го качват на втория етаж при

висшите чиновци. Големият кабинет предполага сериозен разпит, нищо общо с бичуването в мазетата. Пред него крачи делово с точна военна стъпка висок, рус мъж в бял костюм. Христо вижда този човек като одивял, бел тигър, който снове внушително, преди да нападне със смъртоносната си захапка. Започват умерено, задават кресливи въпроси, за организации, намерения, планове за подривни акции... Не получават нито имена, нито адреси, блъскат го в корема, ритат го два-триж, сетне пак го разпитват. Нищо съществено. Срещу им се гърчат неудобните убеждения на нелегалната земеделска съпротива. Немат законово основание да го разстрелят. Разписват му предложение за възвръщане на острова. Популярни фигури като него, макар и звезди с помътнял блясък и съмнителен потенциал, все още се ползват с известно влияние и печелят симпатиите на определени обществени групи. Според ЦК царските депутати и офицери са опасни за комунизма ядра, които могат да тласнат симпатизантите си към унгарски вариант*. Исканията на Цачев почиват на индивидуален човешки порив за равноправие, те не са натоварени с революционна пропаганда. У малцината свидетели плакатът всява смут и засилва смиренето им пред вездесъщата власт, зад изпитаното неудобство лежи чисто страхопочитание, в което те не люлеят надежди за промяна.

На 17 септември 1957 г. мъжът в белия костюм, ген. Мирчо Спасов, предлага специален режим за най-активните лидери сред възворените. Това официално ще включва изолиране и ограничаване на свижданията и писмата. Резолюцията може да бъде тълкувана и прилагана от лагерната управа чрез разнообразни методи, да бъде нагривана под лупа до пламък и да послужи като манипулация за себедоказване на лейтенантите по ДС пред висшите структури на партията. Първата фаза на репресиите изпраща на острова лидери като Христо Цачев и Любен Боянов. Втората фаза налага лидерите

---

* Унгарски вариант – възможност за подражание на Унгарската революция от октомври 1956 г. – Бел. авт.

да бъдат пречупени. Тези обществени, идеологически и политически ядра все още служат за пример и вдъхновение на сподъръжниците си. Ако земеделецът бъде изцеден, ако изгуби влиянието и харизмата на силен човек, оправдаващ всенародната вера на земляците си, тогава на свой ред мнозинството ще изгуби надеждата, ще спре да се уповава, ще се откаже от инакомислието, от убежденията, за да признае абсолютната власт на комунистите. Да бъдат разложени техните идейни групи! Но как да ги пречупят? Дългите работни часове и стандартните норми не са в състояние да сломят лидерите повече от всеки друг лагерист на Персин. Освен Цачев и Боянов в отряда преднамерено попадат още изявени земеделци като Рачо Домусчиев, Константин Муравиев, Христо Стоянов, Петър Кьосеиванов.

Преди да ги сринат психически, ще ги докарат до физическа изнемога. И понеже няма разписана заповед отгоре за тази акция, ще се наложи да оформят един малък отряд, далече от очите на останалите. Ще бъде тихомълком, негласно ще се създаде наказателната карьера. И Христо Цачев с неговите лозунги закономерно си спечелва квота. Той не е глупак, веднага разбира по какъв критерий е обособена групата. Допълнителна работа. Та, няма им е малко да тикат количките с пясък от загоряване до мрак? Малко е. Види се на този обект, наречен иронично „наказателен“ – те в какво допълнително са се провинили и няма целият лагер не е достатъчно наказателен, – е оборудван с електрическо осветление. Практически могат да ги експлоатират денонощно, безспир. До сетния стон. Човекът не е създаден да работи без почивка, не е еволюирал достатъчно, за да сведе нуждата от сън и покой до минимум. Експлоатацията на ел. осветление ще доведе до техното окончателно изхаяване, свършване, погиване. Те и досега приключваха пребити работа, слез залез слънце, с благословията на сезона и скъсяването на деня, а какво остава да удължат дневните си мъки с още безкрайни часове под необоримата, безапелационна светлина на електричеството? Колко още може да поеме човешкото тяло, така изтормозено?

Те не са заставени да направят решителен избор, не ги покръстват и вече никой не се интересува от възможните им самопризнания в скалъпена, вражеска дейност. Те ще търпят, доде натежалите им сърца не се пръснат. Изборът е един, взет авансово от Горанов – да страдат, да се измъчват до свършване.

Бригадата е поверена на един от най-садуистичните милиционери – Мечо. Лагеристите не знаят истинското му име, но масивната му, тлъста фигура запалва веднага страха им. Голем северняк, с поотпуснат труп, лениви, подпухнали очи и грозен, рошав мустак, плешиво чело, високо вдигнато над сивеещите бакенбардия. Той е слезла от балкана стръвница, заселила се в тресавищата на острова в търсене на плячка, без близки, без усещането за ценности и семейната принадлежност, раздразнена от преопределената ѝ участ, склонна към агресия, първом, като естествена реакция към натрапената среда, а сетне все по-самоодоволно заради самия садуизъм, превърнал се във втора природа.

Трудовите норми не са заложили в резолюцията от заместник-министъра, на терен лейтенантите ги определят като част от своето местно, негласно самоуправление. Горанов по това време е началник на „Белене“. Той разпорежда нормите в наказателната бригада да се завишат двойно. Или вместо 5 кубика пръст да се копят по 10 кубика и да се пренасят на 100-200 м разстояние.

Големите хора на България са вече бивши лидери и като цело бивши хора, депутатите от преди две десетилетия, от V и VI народно събрание, уви, са навлезли в една твърде улегнала и неблагонадеждна трудова възраст. Когато постъпват в наказателната бригада, те вече са силно изтощени от работата в лагера, изхабени от слабата храна и нездравия сън. А тя, робията, тепърва започва! Неимоверно завишените норми съвсем закономерно нема как да бъдат покривани. Тук местната управа на острова се развихря стихийно. Започват наказанията. Който не е свършил работата докрай, продължава да работи. Нали затова им инсталираха осветление. Нема пределен час, нема ноц за тех... Пълният понтоните с вода или я

изпомпват, тикат колички с бурета по 100 л. Дейността зорко се следи. Мечо гържи те да тичат бърже с количките. Требва обаче още надзираващ персонал. Севернякът подбира измежду лагеристите петима доказани криминални престъпници, такива с присъди, които знаят как се краде, насилва и убива, връчва им криваци и ги кара да налагат онези, що тикат количките. Наказателната бригада заражда идеята за наемниците, наричани бригадири, криминални рецидивисти, умеещи да упражняват насилуе. Те остават със статут на въдворени, споделят битовата мизерия на лагеристите, но получават доволно храна и правото да надзират и да нанасят удари. Държавата произвежда едно ново, нулево звено, невоенно, в прека услуга на милиционерите по ДС в лагера.

Последната фаза от изправянето – изнемогата. Натирени да работят дълбоко в тъмните часове на деннощето, като говеда, използвани до краен предел, за еднократна употреба, доде изкарат. Остава им да почиват единствено когато силата ги напусне съвсем и почнат да капят. Денят и нощта ще се сливат за тях, мъже, облежнати на изкопите, дремещи, отписани, агонизиращи животни, впрегнати в много спешна, животоспасяваща оран, която ги поглъща, изпива соковете им. Да, всъщност единственото спешно по изкопите на наказателната бригада е заличаването на шепата въдворени.

Призори охраната се сменя, угват отпочинали, отспали си милиционерчета, а наказаните тикат ли, тикат. Денят се протяга нескончаемо, не се свършва, продължава в следния и в следния... Муравиев лега, отпуска се изнемоощал, задремва нервно връз пръстта. Никой не го прибира, лежи с останалите отписани на обекта, пръстта му е възглавница и постеля, малко храна на зазоряване, спал ли е изобщо, пробужда се стреснато, наруган, заплашен, изтикан да се върне в браздата, на четири крака първом, после се изправя, криволиччи, замаен от света около му, чуди се още ли е на родната българска земя, или се е възнесъл към портите... А други дори не са имали този разкош да се облежат, да си починат час-час и половина.

Загъхан, Кьосеиванов бута препълнената с пръст количка. Шестдесет и петте му години натежават, не могат да отговорят на тежестта. Той издава глухи сподавени хрипове, с обърнати очи, бившият министър залита в несвят. Изкопът го поглъща заедно с количката. При удара чуни две ребра. Истината е, че никоой не може да постигне тази норма, дори и по-здравите и все още физически запазени мъже. Тя нарочно е загадена непостижима, за да подсигуриява наказанията, те да водят до крайна изнемога, а тя – до ликвидиране на лагериста. Бригадата тебе да пречупи българина, не да го възпита в труд. Христо Стоянов, на години малко по-млад от министъра, но с овехтели сили, също не успява да забута препълнената количка. Мечо вижда немоцта му, скача отгоре му, поваля го възник на пръстта, нанася му десетки ритници. Лагеристите слушат пукота и охканията, обвзема ги ужас, но са принудени да продължат. Да работят въпреки гаврата. Така Мечо и Горанов вкарват изменниците в третата, летална фаза. С биене на терен, така, негласен, издърпан в късните часове. Девет вечерта. Започва истинският терор. Тези смазани, измършавели мъже ще бъдат бити жестоко. Всяка вечер некой от тях ще бъде погреден заради непокрытите норми. Август е, горещ гъст август на 1958. Мечо се отдръпва и махва ръка към наемници. Те се впускат с варварско ожесточение, нахвърлят се върху Христо Стоянов с тояги, ритници и юмурици. Старият се въргала, нема сила да противодейства, нема борба, саде понася и обръща другата страна. Нея вечер той три пъти припада по време на боя... Горанов е мързелив лейтенант, той седи на пейката пред бараката си, червенгалестото му, преждевременно обръгнало в сунгер лице, с лилави сенки, удавени в алкохол, една безнравствена мутра, която в отъпението си дори не умее да изрази въодушевление от съчинения терор. Зает е да пие, заанатен в слепия уклон към насиетието, той пуска спорадично селяндурски псувни – единствен израз на пролетарска емоция. Какъв военен е той? Запокитен на острова да варди неудобните. Той съзнава, че за активен борец от отряд „Васил Левски“ с минималните си заслуги

е израсъл предостатъчно в йерархията, съзнава трезво, че никога не е възделееел да стои зад бюрото на Спасов или Александров и че му е отредено да си цапа ръцете и в качеството си на полеви офицер, почти като на война, за да развие автоматичната злоба посредством параноята по мнимия враг. Докато вечер дави в ракията малодушието и липсата на инициатива, той най-после изпитва некакво чувство, насищането на острата неприязън към възворените. Кохортите от висши генерали и той самият наливат самоубеждение в себе си, че държат на о. Персин най-опасно застрашаващия ги враг.

Цел месец наказателната бригада мори до извънмерни граници довчерашните общественици на родината. Неприбирани, оставяни да кретат връз купчини пръст, както саде римската античност е натирвала чуждите пълководци в роби. Самият Горанов се изморява да ги гледа в очакването да кинат един по един, погразнен и надвит от неподозираната издържливост на човешкото същество. На тоя августовски пек, при тази почти денонощна работа, с по час-два сън, как може още да кретат?

– Ще им видя сметката – съска полугласно той и кара Мечо да се приближи, така че да не се разчува. – Виж, други денка, нощта на 26 срещу 27, ще ги оставим да работят или там да правят каквото искат. Малко лабаво ще им дадем. В полунощ Михаля ще прекъсне нарочно тока. Ще оставим саде трима надзиратели за охрана. И ще инсценираме бегство – тук очите му алчно прожълтяват. – Мечка, слушай ме сега, ще ги избием, значи, сичките като дивеч, ще ги обстреляме. Разбра ли? Ама да си траеш, Мечка – той изпада в приянски хрип на смях, червенината нахлува бързо в лицето му. – Туй е между мене, тебе и още няколко мастии. Ще им светим маслото. Те са врагове и требе да мрат.

След побоя Христо Стоянов остава сляп с едното око и получава изсипване, но все таки го принуждават да продължи. Заедно с него по браздите копат Христо Цачев, Константин Муравиев и Любен Боянов. Местото е отдалечено на 400 м от лагера, идеално за засада.